

УДК 27-558.6-184.6-2

DOI <https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.3>

БЛАЖЕННИЙ МИКОЛАЙ ЧАРНЕЦЬКИЙ ТА БОГОСЛОВСЬКІ ПІДСТАВИ ПОЧИТАННЯ ЙОГО МОЩЕЙ, ЧЕРЕЗ ЯКІ ДІЄ БОЖА БЛАГОДАТЬ

Павло ВАСИЛІВ

*доктор наук з богослов'я,
доцент кафедри богослов'я, науковий співробітник Науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук,
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: vasylivp@gmail.com
ORCID: [0000-0001-6523-5570](https://orcid.org/0000-0001-6523-5570)*

Бібліографічний опис статті: Василів П. (2025). Блаженний Миколай Чарнецький та богословські підстави почитання його мощей через які діє Божа благодать. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія.* 20, 31–48.
<https://doi.org/10.52761/3041-1777.2025.20.3>

Pavlo VASYLIV

*Doctor of Theology,
Associate Professor of the Department of Theology studies, Research Fellow at the
Research Institute of Canon Law and Theological Sciences,
PHEI «Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj»,
Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: vasylivp@gmail.com
ORCID: [0000-0001-6523-5570](https://orcid.org/0000-0001-6523-5570)*

Історія святості блаженного Миколая Чарнецького пов'язана з мучеництвом. У Книзі Одкровення Богонатхненний Автор пише про святих мучеників пише: «*Це ті, що прийшли від горя великого, і обмили одежі свої, і вибілили їх у крові Агнця*» (Од. 7, 14). Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «*Христос – наша Пасха*» навчає:

У соборі святих першість належить Пресвятій Богородиці. Вона є «іконою Церкви, символом і первістком переображеного благодаттю людства, взірцем і твердою надією для всіх, хто прямує до небесного Єрусалима». Разом із нею предстоять небесним Престолом «апостоли, євангелисти, мученики, ісповідники, посники й усяка праведна душа, що спочила у вірі». Усі вони є живими іконами Божими, свідками та носіями нового творіння. Вони предстоять перед

Богом у своїх безнастанних молитвах і присутні серед нас Божою благодаттю у своїх мощах та іконах.¹

Блаженний Миколай Чарнецький є саме тим, який предстоїть перед Господом. Господь, щоби прославити його і показати його подвиг наслідувати Христа як модель святості у наші дні через його моцці зціляє. З радянських часів багато люде брали землю з могили ще не проголошеного на той час єпископа Миколая Чарнецького. Одним із доводів святості є «жага святості», коли люди приходять на могили слуги Божого, бо відчують, що там спочиває людина якої молита є значущою перед обличчям Господнім. Після беатифікації до сьогодні Бог у Своїй благодаті діє через моцці блаженного.

Слово «моцці» походить від грецького слова «lei,yano» (від «lei,pw»), та від латинського «*reliquiae*», що в дослівному перекладі означає «останки», тобто «моцці».²

Російський богослов Л. Писарев твердить, що згідно вчення св. Єрма, в Церкву входять «*вибранці Господні*» (oi` evklektoi. kuri,ou), під якими він розуміє всіх тих, «які зберігають Божі Заповіді»³ і на яких поширюється «*Боже оправдання*» (dikaiosunh tou/ qeou/). Саме тому Церква – це «*зібрання праведників*» (sungwgh. tw/n avndrw/n dikai,wn),⁴ тобто людей «*святих*» (a`gi,wn),⁵ оскільки вони одні мають в собі «*Святого Духа*» (to. pneu/ma to. a[giou),⁶ прийнятого ними через віру у «*Божого Сина – Святого Духа*».⁷

Богослов Л. Писарев зауважує, що терміни «a[giou] Єрма вяснює, як участь християнина у житті Пресвятої Трійці через участь в освячуючих дарах благодаті,⁸ (Святі Таїнства як знаки Божої благодаті), які є об'єктивною основою

¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 310, Львів 2011, 108.

² Пор. L. ROCCI, *Vocabolario greco-italiano*, Città di Castello 1939, 1617.

³ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 8, 7. 6», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 233. «Заповідями» (evntolai.) св. Єрма називає все те, що виражає Божу волю і служить зобов'язуючою нормою, яка оприділює людську діяльність як морально-практичну, так і теоретично-учительну, тобто все те, що розпалюють в людині чесноти («віра – мати всіх чеснот» та всі похідні від неї чесноти згідно кодифікації); пор. ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 9,15», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 245.

Характерним є те, що Заповіді вкладаються Єрмом в уста стариці – Церкви, від особи якої сам Єрма провадить свої повчальні настанови. З цього бачимо, що Заповіді Божі служать, згідно його концепції, вираженням голосу Церкви, а тому мають особливу авторитетну силу. «vEntolai.» у Єрма також має зв'язок з «lo,gia kuriaka,» Папія (пор. ЄСВЕЙ КЕСАРІЙСЬКИЙ, *Церковна історія* III. 39, 3); пор. 2 Петр. 3, 2; 2 Ів. 1, 4; пор. Л. И. ПИСАРЕВ, *Очерки из истории христианского вероучения патристического периода. Век мужей апостольских (I и начало II в.)*, Санкт-Петербург 2009, 424.

⁴ Пор. ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Заповіди (Mandata) [evntolai.] 11, 9. 14», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 204: «sunagwgh. plh,rhj avndrw/n dikai,wn, evco,ntwn pneu/ma qeo,thtoj»; ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 8, 9. 1», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 171.

⁵ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Видения (Visiones) [o`ra,seij] 2, 2. 4; 2, 2. 5», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 170. Необхідно зауважити, що в останньому місці «di,kaioi» та «a[giou] подаються як синоніми. Акти виправдання та освячення у Єрма перебувають у тісному зв'язку та взаємних відносинах, а тому у розділі «Видения (Visiones) [o`ra,seij] 3, 9. 1» сказано: «sta,xantoj th.n dikaiosunh, i[na dikaiwqh/te kai. a`giasqh/te».

⁶ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Заповіди (Mandata) [evntolai.] 11, 14», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 206.

⁷ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai.] 5, 5; 2, 6», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 228.

⁸ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Видения (Visiones) [o`ra,seij] 3, 9. 1», Антологія. Раннехристиянские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 173.

праведно-спасительного життя. Терміном «di,kaioj», навпаки відтінюється наявність сприйняття дарів благодаті в особі людини. Таким чином характеризується стан спасенного діяння освячуючих сил «Божого Духа», як факт особистого засвоєння їхнього перетворення в моральну природу людини, що особливо характерно позначено апостолом Єрмою як «погруження» (e;ndusij) в благодатні сили Божого Сина – Святого Духа.⁹ Саме тому Церква – це спільнота святих, які освячуються та осягають святість через Святі Таїнства – середники Божої благодаті.

Бог, як правдивий Суддя та Творець світу, удостоїв праведників, по закінченні їхнього земного життя, слави на небесах, в Церкві торжествуючій, хоча перед Тим прославив їх на землі, в Церкві воюючій.¹⁰ Почитаючи того чи іншого святого «vAdBq'» [qädôš] (a[gioj) та їхні моці, Свята Церква не хоче закрити ними Творця, а, навпаки, показати приклад їхньої святості і разом з ними (заступниками) прямувати до Господа.¹¹

Святе Письмо категорично заперечує поклоніння та служіння (latrei,a) будь-кому так, як Богові. Лише Бог може отримувати найвищий поклін та служіння «latrei,a» (пор. Втор. 6, 13; Мт. 4, 10; 1 Тим. 1, 17). Слово Боже, однак, не заперечує віддавати честь тим, які мають нижчий вимір почитання «doulei,a», які є вірними Божими слугами, друзями Бога, де вся честь відноситься до Нього єдиного, адже «Бог дуже страшний у зібранні святих ...» (Пс. 89, 7).¹² Саме тому поза численними біблійними текстами, які показують, що святі є «**друзями та нашими адвокатами перед Творцем**», Церква закликає нас до наслідування Христа, де найяскравішим прикладом є святі. Саме святі є тими, які за життя та після смерті випрошували благодать Божу, про що свідчать тексти Святого Письма.

Навіть якщо людині й вдасться влаштувати собі земний рай, то не можливо уникнути хвороби, проблем та смерті. Тому підтримку та рятунок в цих важких ситуаціях шукаємо у Божій благодаті. Ця благодать передається через тих чи інших святих людей, які при житті та й по смерті творять чудеса через свої останки.

Сам Христос як Богочоловік був великим у слові та ділі. Тому багато чудес Спаситель звершував через дотик руки (пор. Мт. 8, 3), взявши тещу св. ап. Петра за руку, підняв її та зцілив від гарячки (пор. Мк. 8, 14-15), дотиком зцілив глухонімого (пор. Мк. 7, 32-36), слиною з гряззю відкрив очі сліпородженому (пор. Ів. 9, 6), підняв за руку мертву доньку Яїра (пор. Мт. 9, 25), торкнувся до мар наїнського юнака та воскресив його (пор. Лк. 7, 14-15). Знаючи

⁹ ПАСТЫРЬ ЕРМА, «Притчи (Similitudines) [parabolai,] 6, 1. 2», Антология. Раннехристианские Отцы Церкви, Брюссель 1978, 229. Заповіді Божі в розумінні св. Єрма, регулюють наше життя чеснотами та передаються словом «su,mfогоi», тобто це корисні середники для освячення та оправдання; пор. Л. И. ПИСАРЕВ, Очерки из истории христианского вероучения патристического периода. Век мужей апостольских (I и начало II в.), Санкт-Петербург 2009, 425.

¹⁰ Пор. М. БУЛГАКОВ, Православно-догматическое богословие, Санкт-Петербург 1857, 417.

¹¹ Пор. D. OLS, «Fondamenti teologici della Santità», Studium. Corso formativo per istruire le cause dei Santi, I, Roma 2010, 33.

¹² Пор. ibid.

чудотворність Христового тіла, бажала торкнутися хоча б краю Його одягу (див. Мк. 3, 10) Серафіма, жінка Сираха, та отримала uzдоровлення. Саме вона і є євангельською кровоточивою жінкою, яка дванадцять років терпіла на цю хворобу. Спаситель Христос відчув при цьому, що сила вийшла з нього (пор. Лк. 8, 43-46).¹³ Він чинить свої «дії» (œrga), свої «знаки» (shmeça), та свої «чуда» (te,rata, qaumasta,, qauma,sia) для того, щоби повірили «ділам, щоб пізнали й повірили, що Отець у Мені, а Я у Отці!» (Ів. 10, 38).¹⁴

Христос є Головою всього людства. Через Його Воплочення ми стали причасниками Його слави (пор. 1 Кор. 3, 16). Саме тому св. ап. Павло називає тіло кожного християнина храмом Святого Духа (пор. 1 Кор. 6, 19), Який є славою та силою Христа одноістотною Отцеві та Синові. Дія Третьої Особи Божої проявляється в святих разуючою силою так, що святі стають носіями чудотворної благодаті, яка діє через їхні тіла.

Вшановуючи святих, Церква побожно почитає їхні мощі, тобто нетлінні тіла або частини тіл (кістки, волосся, руки), через які Господь проявляє Свою чудодійну силу. Шанування мощей святих виражається у встановленні свят в ті дні, коли були виявлені мощі святих, або коли вони були перенесені з одного міста в інше. Шанування святих виражається і в побудові над їхніми гробами храмів і вівтарів, а також в поклонінні, цілуванні, які по праву їм належать. Історія почитання останків святих походить зі старозавітніх часів.

Старий Заповіт говорить, що кістки патріарха Йосипа, взяті євреями, згідно з його заповітом, при виході з Єгипту (пор. Вих. 13, 19) з великою пошаною були поховані у Сихемі, де покоїлися перші єврейські патріархи (пор. Іс Нав. 24, 32; пор. Ді. 7, 12). «*Вірою Йосип, умираючи, згадав про вихід синів Ізраїлевих та про кості свої заповів*» (Євр. 11, 22).

Благочестивий юдейський цар Йосія, руйнуючи ідолоські каплиці і спалюючи кістки померлих служителів Ваала, повелів не чіпати кісток чоловіка Божого (пор. 2 Цар. 23, 17-18). Цар сказав: «*Дайте йому спокій, нехай ніхто не рухає костей його. І зберегли його кості, кості того пророка, що прийшов був із Самарії*» (2 Цар 23, 18). Також у Першій Книзі Царів знаходимо приклад вшанування мощей святих і благоговійного їх почитання: «*І сталося по його похороні, і сказав він до синів своїх, говорячи: Коли я помру, то поховаєте мене в гробі, що в ньому похований цей Божий чоловік. При костях його покладіть мої кості!*» (1 Цар. 13, 31).

¹³ Ця жінка за переданням – Серафіма жінка Сираха (дружина економа царя Ірода), одна єдина свідчила за Христа перед Пилатом. Під час хресної дороги вона обтерла лице Спасителя і на честь того, що залишився «правдивий» (verus-a-um) «відбиток» (nisa) на її хустині латиняни дали їй ім'я Вероніка; пор. W. WOŁYNIEC, *Pełnia łaski w Chrystusie*, Wrocław 2011, 54; пор. P. HANKS, F. HODGES, K. HARDCASTLE, «Veronic», *Oxford. Dictionary of First Names*, II, Oxford 2006, 978.

Варто згадати, що крім «образу терплячого Ісуса» (Хустина св. Вероніки) існує інше нерукотворне чудотворне зображення, яке Господь залишив нам. Це славний образ «Нерукотворний Спас». Історія походження Нерукотворного Образу оповита багатьма переказами. Зокрема передання доносить до нас славу про зцілення Едеського царя Авгара Ликом Спасителя. Зображеного в чудесний спосіб на полотні, яким Христос обтер Своє обличчя.

¹⁴ Пор. G. SÖHNGEN, «La risposta dell'uomo all'azione ed alla parola di Dio Rivelatore», *I fondamenti d'una dogma della storia della salvezza. Mysterium Salutis*, I/2, 451-452.

Св. пророк Ісаїя пророкував: *«І побачите це, й серце ваше радітиме, й як трава молода, розцвітуть ваші кістки! І в рабах Його пізнана буде Господня рука»* (Іс. 66, 14). Господь не тільки зберігає кістки праведників, так що *«жодна з них не зламається»* (Пс. 33, 21), не тільки не дає святому *«бачити нетління»* (Пс. 15, 10), але і творить через святі їхні останки великі чуда, як і було передбачено: *«їхні кістки процвітуть від місця їх»* (Сир. 46, 14).

Отже, благодать Божа діє через моці святих і після їхньої смерті. Про це говориться ще в Старому Заповіті. Згадуємо подію воскресіння померлого від моцей пророка Єлисея: *«І сталося, як ховали одного чоловіка, то погребальники побачили ті орди, та й кинули того чоловіка до Єлисеєвого гробу. А коли впав і доторкнувся той чоловік до Єлисеєвих костей, то воскрес, і встав на ноги свої...»* (2 Цар. 13, 21).

В Книзі Ісуса сина Сираха читаємо: *«Такий був Ілля, вхоплений вихорем – а й Єлисей його духом сповнився: за життя свого не страхався князів, і ніхто над ним гору взяти не міг. Ніяке слово його не перевищувало, – а й по смерті його тіло пророкувало. Він і за життя творив чудеса, – а при смерті діла його дивні»* (Сирах. 48, 12-14).

Про дію реліквій (речей), які належать святим, Святе Письмо говорить: *«І взяв він Іллевого плаща, що спав із нього, і вдарив по воді та сказав: Де Господь, Бог Іллі? І також він ударив по воді, і вона розділилася пополювині туди та сюди!...»* (2 Цар. 2, 14).

Силою Христа (Святим Духом) св. пророк Єлисей воскресив мертвого хлопчика (пор. 2 Цар. 4, 34-35). Силою Святого Духа св. ап. Петро зцілював кульгавого від народження (пор. Дії. 3, 6-8), уздоровив прикутого до ліжка Енея (Дії. 9, 33-34). Сила Христова діяла через св. ап. Петра, що навіть від його тіні хворі отримували зцілення (пор. Дії. 5, 15).

Але благодать Божа діяла через моці святих і по їхній смерті. Про це говориться в Старому Заповіті. Згадуємо подію воскресіння померлого від моцей пророка Єлисея: *«І сталося, як ховали одного чоловіка, то погребальники побачили ті орди, та й кинули того чоловіка до Єлисеєвого гробу. А коли впав і доторкнувся той чоловік до Єлисеєвих костей, то воскрес, і встав на ноги свої...»* (2 Цар. 13, 21).

В Книзі Ісуса сина Сираха читаємо: *«Такий був Ілля, вхоплений вихорем – а й Єлисей його духом сповнився: за життя свого не страхався князів, і ніхто над ним гору взяти не міг. Ніяке слово його не перевищувало, – а й по смерті його тіло пророкувало. Він і за життя творив чудеса, – а при смерті діла його дивні»* (Сирах. 48, 12-14).

Про дію реліквій, які належать святим, Святе Письмо говорить: *«І взяв він Іллевого плаща, що спав із нього, і вдарив по воді та сказав: Де Господь, Бог Іллі? І також він ударив по воді, і вона розділилася пополювині туди та сюди!...»* (2 Цар. 2, 14).¹⁵

¹⁵ Пор. М. БУЛГАКОВ, Православно-догматическое богословие, Санкт-Петербург 1857, 417.

У Новому Заповіті подана інформація про св. ап. Павла, який був стигматиком: *«Зрештою, хай ніхто не турбує мене, бо ношу я Ісусові рани на тілі своїм!...»* (Гал. 6, 17). У Книзі Діянь Апостольських читаємо про те, що бинти від ап. Павла були середниками Божої благодаті: *«І Бог чуда чинив надзвичайні руками Павловими, так що навіть хустки й пояси з його тіла приносили хворим, і хвороби їх кидали, і духи лукаві виходили з них»* (Дії. 19, 11-12).

Про зцілення за посередництвом святих апостолів та св. ап. Петра читаємо: *«А руками апостолів стались знамена та чуда великі в народі. І були однодушно всі в Соломоновім танку. А з сторонніх ніхто приставати не важивсь до них, але люд прославляв їх. І все збільшувалось тих, хто вірує в Господа, безліч чоловіків і жінок, так що хворих стали виносити на вулиці, та й клали на ложа та носії, щоб, як ітима Петро, то хоч тіль його впала б на кого із них. І безліч люду збиралась до Єрусалиму з доколишніх міст, і несли недужих та хворих від духів нечистих, і були вони всі вздоровлювані!»* (Дії. 5, 12-16).

Протестанти заперечують шанування святих мощей, мотивуючи тим, що Церква канонізує своїх угодників, насміхаючись над нетлінністю мощей святих. Вважають: все, що є від землі, повинно повернутися в землю, як Сам Господь сказав Адаму: *«У поті свого лиця ти їстимеш хліб, аж поки не вернешся в землю, бо з неї ти взятий. Бо ти порошок, і до пороху вернешся»* (Бут. 3, 19). Також запитують: Чому тіла старозавітних праведників, навіть таких, як Давид і Лазар, побачили тління? (пор. Ді. 13, 36; Іс. Нав. 11, 39). Багато хто з протестантів підкреслює, що тління є покаранням людині за гріх, але початкове призначення було зовсім інше: *«Бог же створив безсмертною людину і вчинив її за образом власної природи»* (Мудр. 2, 23). Ще в Старому Заповіті, коли первородний гріх прародичів тяжив над усіма людьми, праведний Енох і пророк Ілля в нагороду за своє богоугодне життя не повернулися в прах, а були взяті живими на небо (пор. Бут. 5, 24; 2 Цар. 2, 11). Отже, не кожній людині належить знищитись після смерті, якщо на це воля Божа. Коли подібні випадки були можливі в Старому Завіті, то тим більше це стало можливе після відкуплення Спасителем людства, коли була переможена смерть і явлені життя і нетління, бо *«як Він прийде того дня прославитися в Своїх святих, і стати дивним у всіх віруючих, бо свідчення наше знайшло віру між вами»* (2 Тим. 1, 10).

Смерть після перемоги над гріхом Спасителя стала станом очікування другого приходу у світ Христа, коли Він судитиме всіх. Однак прояви Божої благодаті і чуда від мощей праведників вказують на палець Божий, який Він проявляє через тіла святих, щоби вказати всім дорогу наслідування Господа. Вивчаючи життя святих та досвідчивши чуда від їхніх мощей, ми пізнаємо, що Бог вказує на вічну перспективу життя з Творцем та безконечну радість у раю, яку ще до остаточного суду Творця пізнали праведники, про що свідчать чуда та праведне життя. Тому мощі святих як носії благодаті Божої є, мовби закликком Спасителя: *«Отож, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний»* (Мт. 5, 48).

Розділення (рознесення) мощей святих має й важливе літургійне значення, адже Господній угодник (через мощі якого діє Господь) присутній фізично у тій чи іншій церковній спільноті на престолі (в антимінсі чи в мощовику), як заступник парафії, де мощі його покладені, щоб заступався за вірних того місця. Церковне ж правило говорить про те, що церкву можна зводити лише над мощами святих, а оскільки храмів потрібно більше, ніж є святих, то тіла мучеників, які було понівечено від тортур і розділено на члени, розносились для того, щоб над ними можна було служити Божественну Літургію. Мощі святих сповідників свідчать про переможне царювання Господа на землі.

У святих мощах діє та ж благодать Святого Духа, якою були сповнені святі за життя і яка не покинула їх і після смерті. Апостол Народів повторює: *«Чи не знаєте ви, що ви Божий храм, і Дух Божий у вас пробуває?»* (1 Кор. 3, 16), а також *«який земний, такі й земні, і Який небесний, такі й небесні. І, як носили ми образ земного, так і образ небесного будемо носити»* (1 Кор. 15, 48-49). Це означає, що за образом і подобою Самого Христа, Який *«не побачив тління»* (Ді. 13, 37), і святі можуть бути не підвласні дії закону, який увійшов у світ з гріхопадінням Адама (тіла святих Києво-Печерської Лаври, тіла святих о. Піо, св. Леопольда Мандіча, св. Йосафата Кунцевича та ін.). Варто пам'ятати, що Божа благодать однаково присутня як у цілому тілі святого, так і в його частинці. Церква розділяє мощі святих (у реліквіарії, антимінси, тощо), пам'ятаючи слова св. ап. Павла: *«Бо око не може сказати руці: Ти мені непотрібна; або голова знов ногам: Ви мені непотрібні [...] і коли один член пошанований, то всі члени з ним тішаються»* (1 Кор. 12, 21, 26).

На закид протестантів про тління праведників Давида і Лазаря після їхньої смерті, можна відповісти одне: значить, така воля Божа, адже нетління тіл є вільною дією Всемогутнього Творця, а не необхідним наслідком людської праведності: *«А все оце чинить один і той Самий Дух, уділяючи кожному осібно, як Він хоче»* (1 Кор. 12, 11). Св. ап. Павло навчає, що *«І це скажу, браття, що тіло й кров посісти Божого Царства не можуть, ані тління нетління не посяде»* (1 Кор. 15, 50). Ці слова св. ап. Павла не відносяться до питання про нетління мощей. Апостол Народів говорить, що в майбутньому вічному житті будуть брати участь нетлінні тіла, тобто *«духовні»*, за образом перетвореного воскреслого Тіла Спасителя (коли Господь появлявся та щезав, проходив крізь стіни та простір невидимо), якими вони стануть при загальному воскресінні мертвих: *«сіється в тління, встає у нетлінні ... сіється тіло звичайне, встає тіло духовне»* (1 Кор. 15, 42-44). Тіла тих людей, які доживуть до кінця світу, також зміняться, перетворяться. Подібних змін зазнають і нетлінні мощі святих.

«Через те відтепер ми нікого не знаємо за тілом; коли ж і знали за тілом Христа, то тепер ми не знаємо вже!» (2 Кор. 5, 16). На підставі цих слів протестанти стверджують, що ми повинні пам'ятати і любити Христа тільки по Духу, а не по Плоти, і якщо Тіло Христа повинно бути в забутті, то тим більше тіла святих Його, тобто мощі. Такий висновок зі слів апостола невірний, бо св. Павло навчає: *«Бо прийняв я від Господа, що й вам передав, що Господь Ісус ночі*

тієї, як виданий був, узяв хліб, подяку віддав, і переломив, і сказав: *Прийміть, споживайте, це тіло Моє, що за вас ломається. Це робіть на спомин про Мене! Так само і чашу взяв Він по Вечері й сказав: Ця чаша Новий Заповіт у Моїй крові. Це робіть, коли тільки будете пити, на спомин про Мене! Бо кожного разу, як будете їсти цей хліб та чашу цю пити, смерть Господню звіщаєте, аж доки Він прийде. Тому то, хто їстиме хліб цей чи питиме чашу Господню негідно, буде винний супроти тіла та крові Господньої!»* (1 Кор. 11, 23-27), маючи на увазі, звичайно, страждання і смерть тілесні, а не духовні, як про це говорив і Сам Господь. Якщо ми не повинні зважати на Тіло Христа, то в такий спосіб ми повинні забути не тільки Його страждання і смерть, а й Втілення, і все Його земне життя, що неможливо і неприпустимо, бо Апостол навчає: *«Через те відтепер ми нікого не знаємо за тілом; коли ж і знали за тілом Христа, то тепер ми не знаємо вже!»* (2 Кор. 5, 16). Цими словами св. ап. Павло навчає нас: якщо ми знали раніше Христа, який страждав і підлягав смерті, то тепер таким не знаємо Його, бо тепер Він безсмертний і ніколи більше не помре.

Інший закид, який використовують протестанти проти Святої Церкви, – це слова трактовані в їхньому контексті: *«Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що пророкам надгробники ставите, і праведникам прикрашаєте пам'ятники»* (Мт. 23, 29). З цих слів протестанти роблять необґрунтований висновок, що Господь засудив шанування святих мощей. Але промова Христа в цьому випадку є проти книжників і фарисеїв. Він звинувачує їх в лицемірстві, бо будучи нечестими в душі, вони намагалися бути благочестивими по зовнішності і, засуджуючи своїх батьків, які били та вбивали пророків, робили те ж саме, вбиваючи не тільки пророків, апостолів, але й Господа. То ж якби Христос викривав книжників і фарисеїв за те, що вони будували гробниці пророкам, то Він обурився, б на Мойсея, який виніс з Єгипту мощі Йосипа, і на Якова, який поставив пам'ятник над труною Рахилі. Однак Господь звинувачував їх зовсім не за цей звичай вшановувати останки богоугодних людей, але за їхнє лицемірство.¹⁶

Апостольські Правила говорять про необхідність шанування мощей святих мучеників:

«Говоримо вам про мучеників для того, щоб ви їх шанували так, як ми шануємо блаженного єпископа Якова та нашого брата Степана. Бог визнав їх за блаженних і шанували їх святі мужі; були чистими від будь-якого гріха, негідні гріхові, непохитно тривали в добрі, були гідні похвали; це про них Давид сказав: «Дорогоцінна є в очах Господніх смерть Його святих» (пор. Пс. 115, 6), а також Соломон: *«Пам'ять про праведників є гідна похвали»* (пор. Прип. 10, 7); про них також говорить пророк: *«Мужі побожні є прославлені»* (пор. Іс. 57, 1).¹⁷

¹⁶ Пор. І. СМОЛИН, Миссионерський щит веры в ограждение от сектантских заблуждений, Санкт-Петербург 1904, 209-210.

¹⁷ CONSTITUTIONES APOSTOLORUM, Kraków 2007, 118-119.

Св. Єфрем Сирійській в *«Похвальному слові святим мученикам»* навчає: «І по смерті вони (мученики), мовби живі, зцілюючи хворих, виганяючи бісів, і силою Господа відбивають будь-які їхні лукаві впливи їхньої деспотичної влади. Бо святим моцям завжди притаманна чудодійна благодать Святого Духа».¹⁸ Св. Іван Золотоустий навчає, що не тільки тіла, але і гробниці святих переповнені благодаттю.¹⁹

Єдиним Посередником між Богом та людьми є Христос: *«Тому Він Посередник Нового Заповіту, щоб через смерть, що була для відкуплення від переступів, учинених за першого заповіту, покликані прийняли обітницю вічного спадку»* (Євр. 9, 15). Святі є посередниками та адвокатами Господніми перед Богом, які разом з Пресвятою Богородицею беруть участь в посередництві Христа. Святе Письмо говорить про це посередництво: *«А мати Його до слуг каже: Зробіть усе те, що Він вам скаже!»* (Ів. 2, 5). Саме в цьому тексті ми бачимо *«посередництво Пресвятої Богородиці в посередництві Христа»*,²⁰ де Мати заступається за тих, які в потребі. Отже, Марія як Мати всього людства (пор. Ів. 19, 27)²¹ разом зі святими заступається за нас перед Господом.²²

Триденський Собор (1545-1563) навчає, що почитання святих є одним з вільних вимірів особистої побожності, важливим характером якого є теоцентризм та христоцентризм.²³ У богослів'ї Другого Ватиканського Собору тематика культу святих та Пресвятої Богородиці була включена в проблематику спасіння людини.²⁴

Почитати Пресвяту Богородицю як Цариці неба, землі та святих вірних слуг, друзів та угодників Божих, Свята Церква закликає в молитвах, не як богів, але як наших заступників перед Богом, Який є єдиним Джерелом, Подателем дарів та благодаті всьому творінню (пор. Яків. 1, 17). *«Один бо є Бог, і один Посередник між Богом та людьми, людина Христос Ісус, що дав Самого Себе на викуп за всіх»* (1 Тим. 2, 5-6). Христос *«Первосвященик майбутнього доброго, прийшов із більшою й досконалішою скинією, нерукотворною, цебто не цього втворення, і не з кров'ю козлів та телят, але власною кров'ю увійшов до святині один раз, та й набув вічне відкуплення»* (Євр. 9, 11-12).

Пресвята Богородиця, разом зі святими, будучи посередниками, бере участь у посередництві Христа, єдиного Посередника між Богом та людьми. Вони діють через моці, святі ікони, як середники Божої благодаті. Як у події весілля в Кані Галилейській Пречиста Богородиця, коли почула про те, що на весіллі не стало вина, просить Спасителя про допомогу: *«Не мають вина! Ісус*

¹⁸ М. БУЛГАКОВ, *Православно-догматическое богословие*, Санкт-Петербург 1857, 431.

¹⁹ Пор. *ibid.*

²⁰ Пор. С. М. BOFF, *Mariologia sociale. Il significato della Vergine per la società*, Brescia 2007, 111; пор. P. HAFNER, *Il mistero di Maria*, Gracewing 2004, 19.

²¹ «Христос, віддаючи Богородицю як Матір Іванові, чинить Її Матір'ю всіх людей»; пор. F. COURTH, P. NEUNER, *Mariologia. Eklezjologia*, Kraków 1999, 99.

²² Пор. AAS 75 (1983), 349-355; пор. CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM, *Novae Leges pro causis sanctorum 'Divinus perfectionis Magister'*, Roma 1995, 4.

²³ Святий Собор у Триденті навчає: «Культ святих є 'добрим та корисним' (bonum atque utile)» DH 1821.

²⁴ LG 5; LG 8.

же відказує їй: *Що тобі, жоно, до Мене? Не прийшла ще година Моя! А мати Його до слуг каже: Зробіть усе те, що Він вам скаже!*» (Ів. 2, 3-5), так і після Свого небовзяття Вона й надалі заступається за нами перед Господом. Цей один із багатьох біблійних моментів вказує на те, що Пресвята Богородиця заступається за тих, хто в проблемах.²⁵

Свята Мати Церква в Катехизмі Української Греко-Католицької Церкви навчає:

До Богородиці, першої обожествленої, Церква зі сміливістю звертається словами: «Пресвята Богородице, спаси нас», розуміючи, що спасає благодать Божа, яка діє в ній [...].²⁶

Святе Письмо говорить нам про те, що святі є заступниками нашими перед Богом. В Старому Заповіті Бог наказує Авімелеху повернути дружину Авраама Сару і просити його про молитву за себе: «*А тепер верни жінку цього мужа, бо він пророк, і буде молитися за тебе, і живи*» (Бут. 20, 7). Також читаємо про друзів Йова, які повинні були просити Йова про молитву: «*А тепер візьміть собі сім бичків та сім баранів, і йдіть до Мого раба Йова, і принесете цілопалення за себе, а Мій раб Йов помолиться за вас, бо тільки з ним Я буду рахуватися, щоб не вчинити вам злої речі*» (Йов. 42, 8).²⁷

Ми повинні молитися одні за одних, але через гріхи Бог не завжди вислуховує наші молитви (пор. Іс. 1, 15), тому звертаємося до святих, як наших заступників перед Творцем. Святі апостоли заповідали і просили, щоб молили Бога одні за одних, бо є багато праведників (пор. Євр. 11, 38; 12, 22-24), молитва яких є могутньою перед Богом (пор. Як. 5, 16), і Господь слухає їх (пор. 1 Пет. 3, 12). Зважаючи на те, що Бог не є Богом мертвих, а Богом живих (пор. Лк. 20, 38), а смерть тілесна ще більше наближує святих до Бога, то «вони рівні з ангелами і є сини Божі» (Лк. 20, 36), і на Страшному Суді будуть судити світ разом з Христом (пор. 1 Кор. 6, 2), то молитви святих з любові до нас є дієвими і сильними. Саме тому, ми, недостойні, приносимо свою молитву Богові перед іконами святих угодників Божих. Ми їх благаємо бути заступниками і молитвениками перед Богом за нас недостойних. І саме такий зв'язок і таке шанування веде «до торжества собору й Церкви первородних, на небесах написаних» (Євр. 12, 23). Тому Святе Письмо Нового Завіту навчає звертатись у молитвах до святих, також як і шанувати їхні образи, мощі, як і в Старому Завіті шанували зображення херувимів чи мідного змія, останки пророків, що не підпадало під заборону Божої Заповіді. Варто зауважити, що апостоли просили спільноту святих, щоби ті за них молилися (пор. Рим. 15, 30; Єф. 6, 19-19; Кол. 4, 3; Євр. 13, 18), в свою чергу апостоли молились за інших віруючих, а не лише за себе (пор. Єф. 1, 16; Флп. 1, 3-4; 2 Сол. 1, 11).

²⁵ Пор. F. COURTH, P. NEUNER, *Mariologia. Eklezjologia*, Kraków 1999, 99; пор. W. WOŁYNYEC, *Maryja w pełni Objawienia*, Wrocław 2007, 63.

²⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 313, Львів 2011, 109.

²⁷ Пор. М. БУЛГАКОВ, *Православно-догматическое богословие*, Санкт-Петербург 1857, 423.

Святі, будучи рівні ангелам, діють та допомагають грішникам: «А ті, що будуть достойні того віку й воскресіння з мертвих, не будуть ні женитись, ні заміж виходити, ні вмерти вже не можуть, бо рівні вони Ангелам, і вони сини Божі, синами воскресіння будучи» (Лк. 20, 35-36). «Так само, кажу вам, радість буває в Божих Ангелів за одного грішника, який кається» (Лк. 15, 10). Саме тому вони і за життя та по смерті моляться, заступаючись перед Богом за всіх тих, які просять їх про заступництво перед Господом: «бо дуже могутня ревна молитва праведного!» (Як. 5, 16).²⁸ Бог проявляє Свою силу для того, щоби «прославитися в Своїх святих» (2 Сол. 1, 10), навіть і після їхньої смерті через зцілення за посередництвом мощей (фізична присутність святого).

Церква завжди віддавала належну пошану мощам святих. У перших роках християнства на гробах мучеників (на мощах) звершували Святі Літургії. Це означало єдність Церкви торжествуючої (святих) з Церквою воюючою, тобто земною, яка прямує до Небесного Єрусалиму. Так і сьогодні на Престолі, який зуть також Свята Трапеза, повинні бути завжди Святе Євангеліє на антимінсі і хрест.

В антимінсі²⁹ є зашиті святі мощі, тобто частинки тіл святих. Це на пам'ятку того, що в перші часи християнства Божественну Літургію звершували

²⁸ Пор. *ibid.*

²⁹ «Антимінс» – грец. «avntimh,nsion», від «avnti,» (замість) та лат. «mensa» (стіл), тобто те, що замість престола. Антимінс являє собою прямокутне полотно з особливими зображеннями покладання Христа до гробу (яке віруючі можуть бачити на плащаниці). Антимінс є освячений і підписаний єпископом. Антимінс має невелику заштиту кишеньку, куди вкладені частинки святих мощей; пор. R. TAFT, *A partire dalla liturgia. Perché è la liturgia che fa la Chiesa*, Roma 2004, 437-438.

Сама ідея антимінсу сягає корінням апостольських часів, оскільки відомо, що перші християни молилися та звершували Святі Літургії на гробах мучеників. Термін «антимінс» означав переносний престіл, для здійснення Євхаристії поза храмами. Вперше слово «антимінс» згадується в творі «Життя св. Маркіана Сіракузького» (VII ст.), де св. Маркіан називає «антимінс» переносним престолом, на якому він звершував Божественну Літургію. Є подібна згадка й у св. Теодора Студита, де він наголошує на необхідності використання антимінсів, пояснюючи неможливість звершення Божественної Літургії на престолах, які збезчещувалися іконоборцями. Деяко в пізніші часи у Візантії розповсюдилася практика використовувати освячені дошки або плати для здійснення Євхаристії в тих місцях, де не було освяченого престолу або престол був освячений неправильно, або ж у період гонінь на Церкву, особливо в часи іконоборства. В даний час подібні дошки є аналогом візантійського антимінсу. У практиці Католицької Церкви антимінсу відповідають освячені «вівтарні камені». Загальність використання антимінсу підтверджує і факт існування при патріархові, чи єпископові – «начальника антимінсів», що розпоряджався виготовленням антимінсів і розподілом їх по храмах. Номоканон XIII ст. наказує карати ієреїв, що звершили Божественну Літургію без антимінсу.

Обов'язковість антимінсу при здійсненні Божественної Літургії може бути пояснена тим, що кожен антимінс був підписаний єпархіальним архиєреєм, і є єпископським «дозволом» священнодіяти на даному престолі.

До XVII ст. в нашій Церкві антимінси, що призначалися для постійного знаходження в храмі, у розгорненому вигляді пришивалися до нижньої одежі Св. Престолу – сорочки, або індітрон, або прибивалися дерев'яними цвяхами до престолу. Дискос і Чаша ставилися безпосередньо на ілітон, що розгортався при здійсненні Божественної Літургії і справданно використовувався для того, щоб не розсипати на престол жодної часточки Святих Дарів. З XVII ст. за прикладом грецьких Церков в нашій Церкві антимінси почали поміщатися безпосередньо в ілітон, який розгортається і згортається під час кожної Божественної Літургії. Що ж стосується богослужбового використання, то слід сказати, що антимінс освячується тільки архиєреєм та покладається ним на престолі при освяченні храму, або посилається раніше в храм, освячення якого архиєрей не може здійснити. Без антимінса не може здійснюватися Божественна Літургія. Антимінс розгортається після закінчення Літургії оглашених і перебуває розкритим до закінчення Літургії вірних. Окрім Літургії існує традиція розкривати антимінс при відвідинах храму архиєреєм. Антимінс повинен ретельно оберігатися від будь-яких забруднень (оскільки його не можна прати) і від зношування. Він є великою святинею і, будучи «замість престолу», вимагає відповідного благоговійного відношення. Симеон Солунський (кін. XIV-поч. XV ст.) пише:

на гробах мучеників за віру. Антимінс посвячує виключно єпископ у Страсний Четвер.³⁰

Часто виникає питання чи не є надужиттям чи зневагою зі сторони Церкви розділення мощей святих. Слово Боже говорить: *«В поті лиця твого їстимеш хліб твій, доки не вернешся в землю, що з неї тебе взято; бо ти є порох і вернешся в порох»* (Бут. 3, 19). Оскільки наказ Господній говорить про повернення *«в порох земний»* то текст цих слів часто використовують протестанти як необхідну умову ховати в землю померлі тіла. Але Слово Господнє дає відповідь *«раптом, в одну мить, при сурмі останній; засурмить бо, і мертві нетлінними воскреснуть, і ми перемінимся»* (1 Кор. 15, 52). Отже Апостол Народів чітко дає відповідь, що всі воскреснуть у своїх обожествлених тілах. Чи були поховані в землю, чи були спалені, чи були втоплені та рибами морськими з'їдені, все одно всі воскреснуть. Проте виникає питання чи Церква не вчинила надужиття, розділяючи мощі святих в антимінси. Відповідь дає св. ап. Павло, який навчає, що Бог *«прославиться у своїх святих»* (2 Сол. 1, 10). Також Апостол Народів навчає: *«Отож прославляйте Бога в тілі своєму та в душі своєму, що Божі вони!»* (1 Кор. 6, 20). Тому почитання та вшанування мощей святих є

«Антимінси не повинні знаходитися у будь-якому простому будинку; не повинні також торкатися їх і миряни». У богослужбовій практиці розрізняються «рухомі» і «нерухомі» антимінси:

- 1) «нерухомі» призначені для постійного перебування в певному храмі, назва якого на них вказана;
- 2) «рухомі» ж видаються або в храм, який існує тимчасово, або для здійснення Служби Божої «на всякому місці», про що робиться відповідний напис на антимінсі. За тлумаченням Симеона Солунського антимінс символізує погребальні пелени Спасителя.

Антимінси, зазвичай, виготовляють з лляної або шовкової тканини. Розміри антимінсу можуть змінюватися, однак найбільш поширений розмір приблизно «60 см х 40 см». На зворотному боці антимінсу, посередині і ближче до верхнього краю, зазвичай, на перехресті зображеного Хреста Господнього знаходиться кишеня, в яку вкладається частинка мощей святого, поміщена у віск, або ж воскомастику (суміш воску, мастики, ладану та ін. ароматичних речовин). Усередині згорнутого антимінсу зберігається губка для збирання з нього частинок Святих Дарів і обтирання рук.

Слід зауважити: на древніх антимінсах, що збереглися до наших часів, (а це невеликі лляні плати) в центрі зображено 4-х, 6-ти, 7-ми чи 8-ми конечний хрест, часто на Голгофі з Адамовою головою під хрестом та з копієм і тростиною по сторонах. Поряд з хрестом писали «ІС ХС», «НІКА» («Ісус Христос», «Переможець»), також обов'язковим є підпис архиєрея, який освячував антимінс. Гравюрні антимінси з'явилися на початку 1620-х роках. Тоді у Києві почали регулярно друкувати антимінси. На них зображали три типи композицій. Два перші з них належать до західних іконографічних джерел:

- 1) зображення Христа до пояса, Який стоїть за гробом, з рани на Його грудях витікає Кров у Чашу, що стоїть на гробі. За Христом знаходиться Хрест, по боках – два ангели з копієм і тростиною, в кутах антимінсу зображені євангелисти (антимінс 1627 р. митрополита Київського Іова (Борецького). До того ж іконографічного типу відноситься й писаний антимінс 1664 р. з афонського скиту святої Анни;

- 2) Воскреслий Христос, що сидить на гробі;

Третій варіант є традиційним та використовується сьогодні у практиці й являє собою зображення покладення Христа до гробу.

Таким чином стає зрозумілим обов'язковість присутності у храмі антимінсу, який, по суті, дає можливість священику звершувати Божественні Літургії, а також є символом внутрішньоцерковної єдності та дозволом архиєрея священнодіяти у даному храмі; пор. М. С. ЖЕЛТОВ, И. О. ПОПОВ, А. В. СИЛКИН, «Антимінс», Православная энциклопедия, II, Москва 2000, 489-493; пор. К. НИКОЛЬСКИЙ, Об антимінсах Православной Русской Церкви, Санкт-Петербург 1872, 7-8; пор. М. С. ЖЕЛТОВ, Реликвии в искусстве и культуре восточного христианского мира, Москва, 2000, 111-126.

³⁰ Професор літургії о. д-р Юрій Федорів зауважує, що у конечній потребі Божественну Літургію можна звершувати і не в храмі, але в приватному домі, або навіть у відкритому полі. Тоді звичайний стіл заступає Престіл, однак мусить бути на ньому антимінс, без якого правити Святу Божественну Літургію не дозволено; пор. Ю. ФЕДОРІВ, Пояснення Церковних Богослужінь і Святих Тайн, Торонто 1976, 92.

вшануванням самого Творця, який перебуває у мощах святих. Кожна Свята Літургія має воскреслий характер, бо звіщає воскресіння Воскреслого, Який присутній у Своїх святих. Мощі святих є середниками присутності Божої, тому під час Літургії присутність святих у мощах є містерійною проповіддю святих праведників воскресіння всіх у Воскреслому. Неодноразово зустрічаємо святих нетлінних, які не розкладаються, а як вмістилище Святого Духа навіть і по смерті в своїх нетлінних тілах засвідчують, що впродовж свого земного життя вірно наслідували Господа. Тому звершення Літургії на мощах святих (як на цілому тілі так і на частині із тіла святого праведника) є нічим іншим, як звіщенням про воскресіння і прихід Воскреслого в якому Свята Мати Церква долучає праведників Господніх, як тих що є вмістилищем Божим. Тому спосіб перебування померших тіл святих, які належать Церкві, похованих в землі чи в інший спосіб не є порушенням, але виконанням обов'язку звіщати з всією Церквою прихід Воскреслого і наше воскресіння у Воскреслому. Отже під час Літургії, що звершується на мощах святих вся Церква земна разом з Церквою небесною взиває до Господа в спосіб Літургійний «*Авва Отче*».

Розділяти мощі святих може Римський Архиєрей, Патріархи, Єпископи, або постулятори (особи, які з благословення єпископа займаються процесом беатифікації чи канонізації святого). Розділення мощей святих є пов'язане з необхідністю освячення храмів та привселюдним почитанням святих в церквах та паломницьких центрах, де Богослужіння та почитання ікон та мощей Божих угодників має євангелізаційно-катехитичний характер.

Традиція почитання мощей святих є типовою східнохристиянською практикою, адже християнський Захід не зазнав проблеми іконоборства, а тому на Заході розвинувся Євхаристійний культ, адже саме там поширювалися євхаристійні ересі, пов'язані із запереченням реальної присутності Христа в Пресвятій Євхаристії. Тому в Латинській Церкві після Божественної Літургії частою є практика виставлення Найсвятіших Тайн в монстранції для адорування.

Християнський Схід, який пережив іконоборство та знівелювання культу святих і не мав значних євхаристійних ересей, звертає свою увагу на почитання ікон, контемпліацію святих зображень та почитання мощей святих. Вже з перших віків християнства бачимо змагання серед кафедральних соборів в кількості мощовиків зі святими мощами. При розділенні мощей святих Божа благодать є однаково присутня, як в маленькій частиці з тіла мученика чи ісповідника, так і в цілому тілі, адже благодать діє однаково, освячуючи та зцілюючи людину.³¹

³¹ Процес беатифікації та канонізації блаженних та святих проходить згідно норм, встановлених Апостольською Столицею. Конгрегація до Справи Святих керує тими процесами в імені Римського Архиєрея. Нормами, згідно яких відбуваються дані процеси, є Апостольська Конституція «*Divinus perfectionis Magister*» (1983 р.) та Інструкція для проведення єпархіального дослідження в справах святих «*Sanctorum Mater*» (2007). Блаженным чи святим Христової Церкви проголошує Римський Архиєрей. Акт беатифікації та канонізації слуг Божих Римський Архиєрей чинить непомильно, використовуючи формулу проголошення догми віри, з дещо видозміненою формулою; пор. D. OLS, «*Fondamenti teologici della Santità*», Studium. Corso formativo per istruire le cause dei Santi, I, Roma 2010, 39; пор. P. VASYLIV, *Il magistero del Romano Pontefice ed il can. 597 § 1 CCEO*, Roma 2012, 178.

Заперечення іконоборцями шанування святих мощів, що виражалося, зокрема, в освяченні храмів без вкладення частинки святих мощів в престол, слугувало причиною появи визначення VII Вселенського Собору (787р.). Святий Собор навчає:

Необхідно доповнювати свячення церков, в яких відсутні мощі святих.

Божий апостол Павло навчає: «У інших людей гріхи явні і йдуть перед ними на осуд, а за іншими йдуть слідкома» (1 Тм. 5, 24). Подібно попередні помилки тягнуть за собою наступні – натомість безбожна ересь наклепників тягне за собою християн в інші безбожності. Тому-то не тільки зі стін церков зняли святі ікони, але також заборонили інші практики, які потрібно повернути та відновити, згідно з тим, що наказує право писане й неписане. Тому зобов'язуємо, щоби у всіх освячених святинях, які є без святих мощей мучеників, вони були розміщені зараз з приписаними молитвами. Якби в майбутньому єпископ освячував церкву без мощей, необхідно його усунути з уряду, як того, хто порушує церковну традицію.³²

Після цього собору покладення святих мощів на престіл, або в престіл, стало обов'язковим. Це знайшло віддзеркалення і в богослужбових книгах, оскільки у доіконоборчий період чин вкладення святих мощів в престіл був відокремлений від чину освячення престолу, а в післяіконоборчий період ці чини були об'єднані.³³

У період відновлення іконопочитання в VIII–IX ст., а також після остаточного торжества Православ'я в 843 р., християни були змушені використовувати антимінси під час Божественних Літургій не тільки поза храмами, але і в храмах, оскільки одні престоли, освячені до 787 р., не завжди містили святі мощі, з інших мощі нерідко були видалені іконоборцями, а нові престоли освячувалися іконоборцями без вкладення мощів. У цих випадках Божественна Літургія здійснювалася на антимінсі, покладеному на престіл.

Підсумовуючи вищесказане, Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха» подає нам підстави почитання мощей святих:

У наш час після прославлення численних новомучеників УГКЦ мощі деякого з них були перенесені з місць почитання. Паломництва до цих місць, численні зцілення, які прочани отримують завдяки молитвам до праведників чи торканню до їхніх мощей, є ще одним підтвердженням перемоги Бога крізь час і простір над стражданнями, хворобами та смертю. Ці чуда діються завдяки благодаті Святого Духа, через заступництво праведників і віру самих паломників.³⁴

³² SOBÓR NICEJSKI II, «Kanon 7», Dokumenty Soborów Powszechnych, Kraków 2005, 356–357.

³³ Поп. Н. FOKCIŃSKI, «Evoluzione storica dei Procedimenti di Canonizzazione», Studium. Corso formativo per istruire le cause dei Santi, II, Roma 2010, 3-28.

³⁴ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 620, Львів 2011, 195.

Кодекс Канонів Східних Церков тільки в одному каноні згадує про спосіб поведження зі святими мощами. Законодавець в кан. 888 § 1, 2 ККСЦ (ССЕО) - кан. 1190 § 1, 2 ККП (СІС) говорить:

§ 1. *Sacras reliquias vendere non licet.*

§ 2. *Insignes reliquiar, icones vel imagines, quae in aliqua ecclesia magna populi veneratione honorantur, non possunt valide quoquo modo alienari neque in aliam ecclesiam perpetuo transferri nisi de consensu Sedis Apostolicae vel Patriarchae, qui eum dare non potest nisi de consensu Synodi permanentis firmiter can. 1037.*³⁵

Все це робиться для зміцнення святості Божого народу, адже «Церква доручає для особливого й синівського шанування Пресвяту Марію, Вседіву, Богородицю, яку Христос установив Матір'ю всіх людей, і підтримує правдиве і автентичне почитання інших Святих, приклад яких підбадьорює вірних, а покровительство дає підмогу» (кан. 884 ККСЦ [ССЕО] = кан. 1186 ККП [СІС]). Саме тому Свята Мати Церква навчає, що «прилюдним почитанням можна шанувувати тільки тих слуг Божих, які повагою Церкви були зачислені до Святих або Блаженних» (кан. 885 ККСЦ [ССЕО] = кан. 1187 ККП [СІС]).

Святі становлять заохочення для нас, щоби наслідувати Христа. «Сповняючи волю Отця, ми уподібнюємося до Христа – Сина Божого, плекаючи в собі ті самі думки і той самий спосіб життя, який був у Нього (пор. Флп. 2, 5), і так досягаємо свободи дітей Божих. Коли ж «Божа воля буде як на небі, так і на землі, то земля не буде більше землею [...], але всі ми станемо небом».³⁶

Саме тому Свята Мати Церква навчає, що «християнська святість не є природною досконалістю людини, а досягається завдяки дієвій участі людини у святості Бога. Святий Йоан Касіан навчає: «Усі святі люди мають Бога в собі. Ми добре знаємо, що Він перебував у патріархах, говорив через пророків; віримо, що не тільки апостоли й мученики, а й усі слуги Божі мають Духа Божого в собі, як сказано: 'Ви є храмом живого Бога' (пор. 2 Кор. 6, 16); і знову: 'Хіба не знаєте, що ви – храм Божий, і що Дух Божий у вас перебуває?' (1 Кор. 3, 16). Усі (святі), отже, є вмістилищем Бога...».³⁷

Під час переслідування християнства (християни первісної Церкви молилися на гробах мучеників), в період Реформації, коли протестанти нищили мощі святих, а також в часах процвітання комуністичної ідеології почитання мощей святих було поставлено під сумнів та насмішки. Деякі совкові автори

³⁵ «§ 1. Не дозволено продавати святі мощі.

§ 2. Визначених мощей, ікон або образів, які в якійсь церкві зазнають великої пошани з боку народу, правосильно не можна ніяким чином позбуватися, ані переносити на постійно до іншої церкви, хіба що за згодою Апостольського Престолу або Патріарха, який може її дати лише за згодою постійного Синоду, із збереженням кан. 1037»; кан. 888 § 1, 2 ККСЦ (ССЕО).

³⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 678, Львів 2011, 210.

³⁷ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха», № 717, Львів 2011, 226.

«виспівували оди» тоталітарному режимові, насміхалися у своїх працях над нетлінними останками святих угодників, мощі яких знаходяться в Києво-Печерській Лаврі. Ці автори ставили під сумнів правдивість мощей певних святих, принижуючи святу Традицію Церкви. Псевдоісторики ставили як приклад середньовічні надужиття, пов'язані з почитанням святих мощей чи святих реліквій, які на жаль мали місце в історії (продавання серед простого люду певними аферистами ржавчини від ключів св. ап. Петра, пера Архангела Михаїла, копитка осла, який віз Ісуса до Єгипту тощо). Ці зневажливі порівняння як злі тенденції увійшли також в судження певних християн, які потрапили під вплив «зраціоналізованого протестантизму» та «пост-комуністичного синдрому». На всі ці зневаги Христова Церква давно дає відповідь: ці жарти не личить повторювати християнам, адже потрібно поважати компетентну Церковну владу, яка уділяє мощі святих, поважати святих, які удостоїлися вінця слави і вже перебувають на правді перед Господом як наші заступники та небесні цілителі. У цьому контексті Синод у Пістої (1789) пригадує: «*sancta sancte tractanda sunt*» (святі речі потрібно свято трактувати).³⁸ Така зневага з уст християнина чи клирика є проти «*pastores prudentia*» (пастирської второпності).

Щодо автентичності мощей чи реліквій деяких святих у певних істориків виникли сумніви. До відома цих авторів потрібно згадати харитологічний принцип, який пригадує догматичне богослів'я та літургійне благочестя. Так, впродовж віків на мощах святих (св. Володимира та св. Ольги) звершувалися та звершуються Святі Літургії, на їхню честь освячуються храми, а їхні мощі вкладають в антимінси, тому компетентна церковна влада не може допустити до якогось надужиття в цій площині (спираючись на традицію їх отримання). Церква впродовж віків освячувала та освячує ці частини молитвою, віддає їм пошану, а Дух Святий, Який діє у Церкві, доповнює все те, що могло б стати предметом наших сумнівів.³⁹ Тому-то богослів'я приводить нас до висновку: «*Ecclesia supplet*» (Церква доповнює), адже вірою Церкви є і те, що той чи інший святий діє через молитву Церкви, бо ці освячені частини є його фізичною присутністю. Коли уділяються мощі деяких святих для почитання у мощовичку, то вони опечатаються сургучевою печаттю і уділяються разом з документом «*Autentica*», який посвідчує правдивість мощей, а також те, ким була уділена ця святиня. У певних дуже рідкісних випадках, коли Церква, уділяючи мощі святих (*ex ossibus*), або святі реліквії (частинка одягу святого), не щоби сумнівалася у правдивості святині освяченої впродовж віків молитвою, передає ці святощі з делікатною аднотацією в документі (аутентиці) «*In bonum fede*' (у добрій вірі), для прославлення Господа та на честь святого ...».⁴⁰

³⁸ ACTA ET DECRETA SYNODI DIOECESANAE PISTORIENSIS, Sessio IV, Pistoia MDCCLXXXIX, 50.

³⁹ Пор. М. ЧУБАТИЙ, Історія християнства на Русі-Україні, І, Рим-Нью Йорк 1965, 186; пор. А. В. КАРТАШОВ, Начерк история Русской Церкви, І, Париж 1959, 104.

⁴⁰ Потрібно згадати й те, що Церква розрізняє: 1) мощі (частина тіла святого), 2) реліквії (речі, які належали святому) та образки чи інші речі, які прикладаємо до мощей святого і освячуємо на тому місці, де знаходяться

Тож Отці Вселенського Собору у Нікеї (787) застерігають: «Ті, які осмілюються думати або навчати інакше, або наслідуючи проклятих єретиків, легковаживши Традицією Церкви і вигадуючи новинкарство, або відкидаючи щось з того, що було довіриною Церкві, як Євангелія, зображення Хреста або писані ікони чи святі мощі мучеників; або якщо хтось підступно і нікчемно намірився усунути якийсь елемент правосильної Традиції Католицької (Вселенської) Церкви; або хтось вживає святий посуд або гідні пошани монастирі для загальних цілей в негідний спосіб, приймаємо, що всі ці, які так поведуться, якщо є єпископами, або духовними повинні бути позбавлені свого уряду, а коли є монахами або свідськими особами, хай будуть відлучені від спільноти вірних».⁴¹

Підсумовуючи вище сказане, необхідно зазначити, що християнський Схід мав проблему з іконоборством та почитанням мощей святих (особливо під впливом мусульманства, яке заперечує почитання святих мощей та святих ікон, а також у період протестантизму, коли послідовники М. Лютера палили святі ікони та зневажали мощі святих), тому в багатьох католицьких та православних храмах впродовж віків зберігаються реліквіарії (*мощовики*), у яких знаходяться мощі Божих угодників. Ця Традиція, будучи відлунням вчення II Нікейського Собору (787) про почитання святих ікон та мощей святих, є притаманною нашій Східній Традиції. Богородиця (речі Препоблагословенної знаходяться у різних церквах, а волосся у Папській Базиліці Санта Марія Маджоре [у музеї Базиліки]) та святі належать Церкві та Небу, тому перебувають у славі Господній, а їхні мощі та реліквії почитаються у храмах. Християни, які заперечують почитання святих ікон та мощей святих уподібнюються до мусульман. Почитання святих мощей та вивчення життя святих має також педагогічний характер, бо через особу святого Церква не закриває образ Творця, а навпаки, показує дорогу наслідування Христа, адже святі є «*magister vitae*» (*учителями життя*). Тому-то святі є тими Божими педагогами, які своїм прикладом життя вчать наслідувати Христа, а своєю присутністю в мощах освячують та зцілюють вірних завдяки Благодаті Святого Духа, Який через них діє.

На честь блаженного священномученика Миколая Чарнецького збудовані храми, його мощі розділяються і почитаються не тільки у нашій Церкві, але й у інших Католицьких Церквах. Завдяки його заступництву Бог чинить чуда, зцілює, адже приклад святості блаженного є знаком часу та дорогою до навернення і прикладом вірності Христу та Церкві.

Conclusion

The history of the holy life of Blessed Mykola Charnetskyi is connected with martyrdom. In the Book of Revelation, the God-inspired Author writes about the holy martyrs: «These are those who came from the great tribulation and washed their clothes

мощі святого. Через всі ці святі речі людина освячується, отримує духовні благодаті, отримує зцілення та зростає духовно.

⁴¹ SOBÓR NICEJSKI II, «Dekret wiary 19», Dokumenty Soborów Powszechnych, Kraków 2005, 340-341.

and made them white in the blood of the Lamb» (Rev. 7, 14). Blessed Mykola Charnetsky is a true example to follow in a spiritual life.

Churches were built in honor of the blessed Mykola Charnetsky, his relics are divided and venerated not only in our Church, but also in other Catholic Churches. Thanks to his intercession, God works miracles, heals, because the example of the saint's holiness is a sign of the times and the road to conversion and an example of loyalty to Christ and the Church.

*Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 23.01.2025 р.*